

გვანცა ფოფხაძე

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი,
საქართველო

ზოდიაქოსთან დაკავშირებული ტერმინოლოგიის ქართულად გადმოცემის თავისებურებები (კლავდიუს პტოლემეოსის ნაშრომების მიხედვით)

*საკვანძო სიტყვები: ზოდიაქო, ეკლიპტიკა, თანავარსკვლა-
ველები, კლავდიუს პტოლემეოსი.*

ბაბილონური ცივილიზაციიდან დღემდე 12 ნიშნისგან შედგენილმა ზოდიაქომ მრავალი ეპოქა და კულტურა გამოიარა. ამავდროულად უცვლელი დარჩა მისი სტრუქტურა და ძირითადი სიმბოლიკა.¹ როგორც მკვლევრები აღნიშნავენ, შუამდინარეთის ასტრონომების მიერ გამოყენებული თანავარსკვლავედების უმეტესობის ამოცნობა მათი თანამედროვე ანალოგების მიხედვითაც შესაძლებელია.² ჩვენს ეპოქაში ცნობილ ზოდიაქოს ნიშნებთან თანხვედრა მრავალი მათი სახელიც, რომლებიც ბერძნებმა და რომაელებმა აითვისეს გარკვეული სახეცვლილებებით.³ ამიტომ კლასიკური ენებიდან თავად ზოდიაქოს

¹ ბაბილონური ზოდიაქო საბოლოოდ ძვ.წ. მე-5 საუკუნეში ჩამოყალიბდა, თუმცა თავდაპირველად იგი მოიცავდა არა 12, არამედ 18 თანავარსკვლავედს.

² Steele 2017, 54.

³ მკვლევართა დაკვირვებით, მრავალი თანავარსკვლავედი, უდავოდ, ბერძნული წარმომავლობისაა, (ზოგი მათგანი წინ უსწრებს ბერძნული ლიტურატურის საწყისებს. მაგალითად: პლეადები, ჰიადები, ბოოტესი). Evans, 1998, 39. რაც შეეხება ზოდიაქა-ლურ სარტყელში განთავსებულ 12 თანავარსკვლავედს, ისინი ბერძნებმა შუამდინარულ-ბაბილონური ტრადიციიდან გადმოიღეს, „გააქლინურეს“ და ხელახალი ინტერ-

ნიშნების სახელთა ქართულად გადმოღება მთარგმნელს სირთულეს ვერ შეუქმნის, მით უფრო, რომ ზოდიაქოს ქართული სახელწოდებები ზუსტად შეესატყვისება ბერძნულ-რომაულს. მიუხედავად ამისა, მაინც რჩება ზოდიაქოს სისტემასთან დაკავშირებული ტერმინოლოგიური ნიუანსები, რომლებიც მთარგმნელისაგან ყურადღებას მოითხოვს:

- აისახებოდა თუ არა ზოდიაქოს სიღერით და ტროპიკულ სისტემებს შორის სხვაობა ტერმინოლოგიურ ღონეზე და, აქედან გამომდინარე, იყო თუ არა ერთმანეთისაგან სახელწოდებებით გამიჯნული ზოდიაქოს სარტყელი და ეკლიპტიკა?⁴
- აღნიშნული ცნებების ქართულად გადმოღებისას უპირატესობა უნდა მიენიჭოს თანამედროვე დარგობრივ ტერმინოლოგიას და მათი მოდერნიზებული თარგმანი შეს-

---

პრეტაცია გაუკეთეს საკუთარ მითოლოგიურ, ფილოსოფიურ თუ მეცნიერულ (და კვა-ზიმეცნიერულ) ჩარჩოში.

⁴ ბაბილონელები აცნობიერებდნენ, რომ მზე თანავარსკვლავედთა შორის რაღაც უცვლელ, ფიქსირებულ გზას მიჰყვება. თუმცა მათ მათემატიკურად არ განუსაზღვრავთ მზის ეს სავალი. ჰიპარქოსმა მათემატიკურად განსაზღვრა ეკლიპტიკა და ზოდიაქოს სარტყლისაგან გამიჯნა. წინამორბედი ასტრონომების დაკვირვებების საკუთართან შედარების საფუძველზე მან აღმოაჩინა ეკვინოქსთა პრეცესია; მზის სავალი, ეკლიპტიკად წოდებული, აღიარა როგორც დიდი წრე და რომ სიბრტყე, რომელზეც ის მდებარეობს, დედამიწის ცენტრზე გადის. ანუ ჰიპარქოსმა მათემატიკურად განსაზღვრა ეკლიპტიკა და ზოდიაქოს სარტყლისაგან განასხვავა. მესოპოტამიელთა „ეკლიპტიკა“ იყო: სიღერით და ფიქსირებული (Kurtik 2018, 40), არ იყო დაკავშირებული მზესთან. ამასთანავე, არაა ცნობილი, რა ფორმა ჰქონდა ეკლიპტიკას და როგორ იყო იგი სივრცულად მოაზრებული (Kurtik 2018, 38). ე.ი. ბაბილონელები თვალს ადევნებდნენ მზის, მთვარის, პლანეტების მოძრაობას ეკლიპტიკის გასწვრივ, მაგრამ, როგორც დიდი წრე, გეომეტრიულად არ ჰქონდათ განსაზღვრული. ზოდიაქოს სარტყელი და ეკლიპტიკა ერთმანეთთან მჭიდროდ დაკავშირებული ასტრონომიული კონცეფციებია, მაგრამ თითოეული სხვადასხვა რამეს აღნიშნავს. „ცის სფეროს დიდ წრეწირს, რომელზეც წარმოებს ვარსკვლავებს შორის მზის ხილული წლიური მოძრაობა, ეკლიპტიკა ეწოდება.“ – ხარაძე 1971, 121. ეკლიპტიკა ცაზე მზის ხილული გზაა, ანუ ესაა პროექცია დედამიწის ორბიტალური სიბრტყისა ზეციურ სფეროზე. თანამედროვე ასტრონომიაში „ეკლიპტიკა“ ორი მნიშვნელობით გამოიყენება: ის არის წარმოსახვითი სიბრტყე, რომელიც მოიცავს დედამიწის ორბიტას მზის გარშემო, ან, მეორე მხრივ, ესაა ხილული, ანუ მოჩვენებითი წრეწირი, რომელზეც წელიწადის განმავლობაში ვარსკვლავებს შორის მზის ხილულ მოძრაობას ვაკვირდებით. ორბიტა იმავე სიბრტყეში ძვეს, რა სიბრტყეშიც მზის გარშემო დედამიწის ორბიტა.

რულდეს, თუ გადმოიცეს დედანთან მაქსიმალურად მიახლოებულიად?

- საიდან აქვს სასწორის ზოდიაქოს ორი განსხვავებული სახელწოდება და უნდა გადმოიცეს თუ არა ქართულშიც განსხვავებულიად?

ζῳδιον და δαδειατημῳριον

ზოდიაქოს თორმეტი ნიშანი ელინისტურ ასტრონომიულ და ასტროლოგიურ ტრადიციაში დამკვიდრდა, როგორც თანაბარი ზომის მქონე სეგმენტები. ჯერ კიდევ ბაბილონელთათვის ზოდიაქოს ამგვარ ჰარმონიზაციას პრაქტიკული დანიშნულება ჰქონდა: მათ არა მარტო მიიღეს ასტრონომიულ-მათემატიკური გამოთვლებისთვის უფრო ხელსაყრელი სისტემა, არამედ დროსა და ზოდიაქოს შორის⁵ პირდაპირი კავშირი დაამყარეს: პარალელი გაივლო ზოდიაქოს 12 ნიშანსა და 12 სქემატურ თვეს შორის. ბერძენმა ასტრონომებმა არა მხოლოდ გადმოიღეს აღნიშნული სისტემა, არამედ ეკლიპტიკას მოარგეს და 12 ზოდიაქალური თანავარსკვლავედის შესაბამისად ეკლიპტიკის წრეც 12 თანაზომიერ სეგმენტად დაყვეს. თუმცა ამ ახლებურ ზოდიაქოს ნიშნებს დაუტოვეს შესაბამისი თანავარსკვლავედისათვის დამახასიათებელი სახელწოდებები. შენარჩუნდა ზოდიაქოს ნიშნის ზოგადი სახელწოდებაც: „ζῳδιον“. (როგორც მკვლევრები აღნიშნავენ: სიტყვა „ζῳδιον“-ის ყველაზე ცნობილი ადრეული გამოყენება გვხვდება ჰეროდოტესთან, დაახლოებით ძვ.წ. 500 წელს მოჩუქურთმებული გამოსახულების მნიშვნელობით. არისტოტელესთან ფიქსირდება მეორე შემთხვევა, რომელიც შეესაბამებოდა ზოდიაქოს თანამედროვე მნიშვნელობას, როგორც თანავარსკვლავედების ჯგუფს).⁶

⁵ Steele 2017, 54.

⁶ Champion 2012, 75.

ცნება „ζῶσις“ წარმოდგება ძველი ბერძნული სიტყვისგან „ζῷσις“, რაც ნიშნავს ცხოველს, ცოცხალ არსებას. მას ერთვის კნინობითი ფორმის მაწარმოებელი სუფიქსი „-σις“⁷ (ერთმარცვლიან ფუძეებს დაერთვის „-σις“) ⁸ და მიიღება სიტყვა „ζῶσις“, რომელიც, შესაბამისად, ითარგმნება, როგორც „პატარა ცხოველი“ ან „მცირე ზომის ცოცხალი არსება“. ანტიკურ საბერძნეთში ასტრონომიულ და ასტროლოგიურ ტექსტებს მიღმა სიტყვა „ζῶσις“ გვხვდება ხელოვნების კონტექსტშიც, როგორც ერთგვარი „გამოსახულება“, „ფიგურა“, „ხატება“.⁹ ასტროლოგიურ და ასტრონომიულ კონტექსტში კი ეს ცნება სპეციფიკურად ეკლიპტიკის გარშემო არსებულ ზოდიაქალურ თანავარსკვლავედებს¹⁰ დაუკავშირდა, ვინაიდან ზოდიაქოს ყველა ნიშანი¹¹ ცხოველისა თუ ცოცხალი არსების სახით იყო წარმოდგენილი.

ძველ ბერძნულში გაჩნდა ზოდიაქოს ნიშნის მეორე სახელწოდებაც: „δανδακτῆμοσις“; „δανδακτῆς“ წილობითი რიცხვითი სახელია და ნიშნავს მეთორმეტედს, „μοῖρα“ – წილს, ნაწილს, ხოლო „იონ“ მაწარმოებელი სუფიქსია. პირდაპირი მნიშვნელობით ითარგმნება, როგორც მეთორმეტე ნაწილი. მაშასადამე, „δανδακτῆμοσις“ ესაა ზოდიაქოს სარტყლის ერთ-ერთი სეგმენტი, როდესაც ეს უკანასკნელი 12 თანასწორ ნაწილადაა დაყოფილი. მათ, ასევე, ზოდიაქოს ნიშნები ეწოდება. თუმცა აღნიშნულ ცნებას მეორე მნიშვნელობაც აქვს: ცალკეული ზოდიაქოს ერთ-ერთი რკალი, როდესაც იგი 12 ნაწილად იყო-

⁷ არსებობს სხვაგვარი ინტერპრეტაციაც: რომ აქ გამოყენებულია ლოკატივის მაწარმოებელი სუფიქსი.

⁸ Petersen 1910, 208.

⁹ Brennan 2017, 213.

¹⁰ ზოგიერთ ძველ ტექსტში „ζῶσις“ შესაძლოა უფრო ფართოდ, სხვა თანავარსკვლავედებთან დაკავშირებითაც, გამოყენებინათ, მით უფრო, თუ ისინი ცხოველის ფორმით იქნებოდნენ წარმოდგენილი. მაგრამ ეს უფრო ნაკლებ გავრცელებული პრაქტიკა იყო და ძირითადად (განსაკუთრებით კი ელინისტური პერიოდიდან) მისი გამოყენების არეალი 12 ზოდიაქოს ნიშნით შემოიფარგლა.

¹¹ გამონაკლისია სასწორი, როგორც უსულო სხეული. თუმცა ეს ზოდიაქო გამონაკლისი იყო, იხ. სტატიის მეორე ნაწილი.

ფა.¹² შესაბამისად: პირველ შემთხვევაში „დანεკატჰპრის“-ი ერთი ზოდიაქოს ნიშანია, ანუ მთელი სამას სამოც გრადუსიანი ზოდიაქალური წრის მეთორმეტედი (30 გრადუსიანი სეგმენტია), მეორე შემთხვევაში, ესაა ამ ერთი ზოდიაქოს მეთორმეტედი, უკვე 2.5 გრადუსიანი. მეორენაირად მას მიკროზოდიაქოს უწოდებდნენ.

ბაბილონელებისთვის „დანეკატჰპრის“-ს ჰქონდა პრაქტიკული დატვირთვა: ბრეკ-ბერნსენი ასაბუთებს, რომ ის ასრულებდა მთვარის მოძრაობის მარტივი მოდელის ფუნქციას. აღნიშნულ მოდელში სქემატური წელიწადის ყოველი დღე შეესაბამება მთვარის პოზიციას ზოდიაქოს წრეში.¹³ ასევე გამოიყენებოდა ასტროლოგიაშიც: ზოდიაქოს თითოეული 2.5 გრადუსიანი სეგმენტი კვლავ სხვა ზოდიაქოს ნიშანთან ასოცირდებოდა და ამით პროგნოზირებას უფრო კომპლექსურს ხდიდა. ბაბილონური ასტროლოგია იყო მომასწავებელ ნიშნებზე (omen) დაფუძნებული დივინაცია, ხოლო „დანეკატჰპრის“-ი ზეციურ მომასწავებელ ნიშანთა უფრო დაწვრილებითი ინტერპრეტაციის საშუალებას იძლეოდა. მოგვიანებით ეს კონცეფცია აიტაცეს ელინისტური ხანის ასტროლოგებმაც (ფირმიკუსი, მანილიუსი და სხვ).¹⁴

კლავდიუს პტოლემეაიოსი ცნებას „დანეკატჰპრის“ მიკროზოდიაქოს მნიშვნელობით არსად იყენებს. უფრო მეტიც: „ოთხწიგნულში“ მსგავს ასტროლოგიურ პრაქტიკებს პტოლემეაიოსი თავს ესხმის და უსაფუძვლოდ მიიჩნევს: იგი უპირატესობას ანიჭებდა ისეთ ასტროლოგიურ ტექნიკას, რომელსაც ჰქონდა ასტრონომიული საფუძველი; გარდა ამისა, მეცნიერი მიზნად ისახავდა ასტროლოგიის სისტემატიზაციას და მისგან არასაიმედო, სპეკულაციური ელემენტების ჩამოშორებას. ამიტომ

¹² Bowen and Rochberg 2020, 642.

¹³ Brack-Bernsen 2021, 43-45.

¹⁴ Tamysn-Barton 2003, 97.

პტოლემეაიოსი უარყოფდა ზედმეტად გართულებულ, სპეკულაციურ (და ასტრონომიული საფუძველის არმქონე) ტექნიკას.¹⁵

სამაგიეროდ პტოლემეაიოსი ხშირად იყენებს ცნებას „დანდειατημόριον“ პირველი (ზოდიაქოს ნიშნის) მნიშვნელობით „ალმაგესტი“, „ოთხწიგნულსა“ და „ფაზებში“. „ფაზებში“ იყენებს მხოლოდ ერთხელ: ἐπὶ τὰ δανδειατημόρια μεταβάσασιν τοῦ ἡλίου – როცა მზე იცვლის ნიშანს – ე.ი. როცა მზე ერთი ზოდიაქოდან მეორეში გადადის. პტოლემეაიოსი მზისა და პლანეტების მოძრაობის დასაფიქსირებლად იყენებს არა სიღერით, არამედ ტროპიკულ ზოდიაქოს; მამასადამე „დანდειατημόριον“ ამ შემთხვევაში მოიაზრებს არა თანავარსკვლავედს, არამედ თორმეტ ნაწილად დაყოფილი ეკლიპტიკის ერთ ნაწილს, ანუ ერთ ტროპიკულ ზოდიაქოს ნიშანს.

პტოლემეაიოსი იყენებს ორივე სახელწოდებას „ალმაგესტსა“ და „ოთხწიგნულში“. „ალმაგესტის“ მთარგმნელები აღნიშნავენ, რომ პტოლემეაიოსი ეკლიპტიკის 30 გრადუსიან ზოდიაქოდ დაყოფისას იყენებს სახელწოდებას არა „ჯანდის“, არამედ „დანდειατημόριον“, რადგან სურს განასხვავოს ეკლიპტიკის წრე ნამდვილი ზოდიაქალური თანავარსკვლავედებისაგან.¹⁶ ამ ნაწარმოებში იყენებს მხოლოდ ერთი (ზოდიაქოს ნიშნის) მნიშვნელობით, მეორე (2.5 გრადუსიანი სეგმენტის) მნიშვნელობით არც კი განიხილავს.

„ოთხწიგნულში“ პტოლემეაიოსი სისტემურად არ იყენებს „ჯანდის“-ს სიღერითი ზოდიაქოს აღსაწერად და არც „დანდειατημόριონ“-ს ტროპიკული ზოდიაქოსთვის. „ჯანდის“-ი ზოდიაქოს ზოგადი სახელწოდებაა, როგორც თანავარსკვლავედის, ისე – ტროპიკული ზოდიაქოს ნიშნის შემთხვევაში. ასტროლოგიურ ნიშან-თვისებებზე და ზოგადი სიმბოლური ბუნების აღწერისას

¹⁵ კრიტიკისათვის იხ. Ptol. Tetr. 1.22; 1. 23, 3. 3.

¹⁶ Toomer 1984, 21-22.

„ჯადოს“ გამოიყენება ფართო ასტროლოგიური მნიშვნელობით (გავლენა, მმართველობა, თვისებები). „δανδακατημῶριον“-ი კი მათემატიკური სემენტიაციისთვის (ტექნიკური ასპექტები); მაგალითად: როდესაც ასპექტების შესახებ საუბრობს, ამბობს „დოდეკატემორიათა ასპექტების შესახებ“ – περι τῶν σασηματιζομένων δανδακατημῶριων (Ptol. Tetr. 1.14). როდესაც ზოდიაქოს ნიშან-თვისებებზე საუბრობს, მაშინ იყენებს სახელწოდებას „ჯადოს“: „მამრობითი და მდედრობითი ზოდიაქოს შესახებ“: περι ἀρρενικῶν καὶ θηλυκῶν ζαδῶν (Ptol. Tetr. 1.13.).

ძველ და თანამედროვე ქართულ ენაში ზოდიაქო რამდენიმე ფორმით გვხვდება: „ზოდია“, „ბურჯი“, „ზოდიაქო“. მათ შორის ზოდიაქო მყარად არის დამკვიდრებული ქართულ ენაში. ამგვარად „ჯადოს“ შეგვიძლია გადმოვიტანოთ, როგორც ზოდიაქო ან ზოდიაქოს ნიშანი.¹⁷ „δανδακατημῶριον“-ს რაც შეეხება, ჩვენ არ მოგვეპოვება მისი ზუსტი ქართული შესატყვისი, ამიტომ შესაძლოა ისიც ითარგმნოს, როგორც ზოდიაქო. თუმცა ქართულში მოგვეპოვება არქაული ფორმა „ათორმეტ-ნაწილი“, რომელიც შეიძლება უფრო თანამედროვე ფორმით (მეთორმეტედი ნაწილი) გადმოიცეს, რათა აისახოს ის განსხვავება, რაც ორიგინალში „ჯადოს“-სა და „δανδακατημῶριον“-ს შორისაა.

ზოდიაქოს ნიშანთა სახელწოდებები: სასწორის სახელწოდებასთან დაკავშირებული ორაზროვნება

როგორც უკვე აღინიშნა, პტოლემეაიოსისთვის ცნობილია ორი ზოდიაქალური სისტემა: ერთი (თანამედროვე გაგებით) სიდერიულია, რომელიც ზოდიაქალური სარტყლის 12 თანავარსკვლავედისგან შედგება და მეორე ტროპიკულია, რომელიც 12 თანაბარი ნაწილისაგან დაყოფილ ეკლიპტიკას მოიაზრებს. პტოლემეაიოსი, უკვე ნახსენები მიზეზების გამო, უპირატესობას

¹⁷ მდრ. ლათ. signum

ანიჭებს მეორეს და, როგორც ასტრონომიის, ისე ასტროლოგიის მიმართულებით სამუშაოდ სწორედ მას ირჩევს.

აღსანიშნავია, რომ განსხვავება ზოდიაქალურ სისტემებს შორის ზოდიაქოს ნიშანთა სახელწოდებებზე არ აისახება. მაგალითად: თუ ავიღებთ ვერძის თანავარსკვლავედს, შესაბამისი ტროპიკული ზოდიაქოს სახელწოდებაც ვერძი იქნება და ა.შ. თევზებამდე. მრავალი ზოდიაქოს სახელი, რომელიც ელინისტური სამყაროდან დღემდე ინარჩუნებს თავის სახელწოდებას, ბერძნულში პირდაპირ გადაღებულია ბაბილონურიდან, ზოგი, გარკვეული ვარიანტის დაშვების შემთხვევაში, შეიძლება წარმოჩნდეს, როგორც ზუსტი თარგმანი; რიგი მათგანი გარკვეულ მოდიფიკაციას განიცდის, ხოლო ზოგს არაპირდაპირი, მაგრამ გარკვეული ასოციაციური ბმა აქვს.¹⁸ შესაბამისად ჩვენ გვაქვს ზოდიაქოს ნიშანთა სქემატური სახელწოდებები, რომლებიც ერთია ანტიკური ხანის ასტრონომ-ასტროლოგებისთვის და რომლებსაც ქართულშიც ასევე მოეპოვება შესატყვისი სქემატური სახელები:

Κριός – ვერძი: ამ ზოდიაქოს შეესაბამება ბაბილონური LU.HUN.GA „დაქირავებული კაცი“ – სოფლის მეურნეობის სიმბოლური ანთროპომორფული ფიგურა. თუმცა ცალკე „ს“ აღნიშნავს ცხვარს, ვერძს.¹⁹ არსებობს იმის მტკიცებულებები, რომ ამ ზოდიაქოს ცხვრის სახითაც განმარტავდნენ.²⁰ ბერძნებისათვის ეს ზოდიაქო ასოცირდება ოქროს საწმისის მითთან დაკავშირებულ ვერძთან, ფრიქსოსის და ჰელეს გადამრჩენელთან.

Ταύρος – კურო:²¹ ბაბილონური ვერსია: AL.LUL. – ზეციური ხარი,²² დაკავშირებული ქალღმერთ იშთარსა და გილგამეშთან.

¹⁸ იხ. Waerden 1952-1953, 225-226; Куртик 2002, 76-106.

¹⁹ White 2008, 127-131.

²⁰ Steele 2018, 102.

²¹ გვხვდება ალტერნატიული სახელწოდება: „მოზურნი“ (ჯუღელი 2024, 207).

ბერძნული ვერსია: ევროპეს გამტაცებელი ზევსი, ხარად გარდაქმნილი.

Δίδυμοι – ტყუპი: (მარჩბივი) ²³ ბაბილონური ვერსია: MASH.TAB.BA – დიდი ტყუპი – კარიბჭის მცველი ტყუპი ღვთაება, ნერგალის ღვთაებრივი ასპექტების პერსონიფიკაცია.²⁴ ბერძნული ვერსია: ძმები დიოსკურები, ზევსის ტყუპი ძე.

Καρκίος – კირჩხიბი: ბაბილონელთა AL.LUL. (ALLA) კირჩხიბი. ბაბილონელები შესაძლოა უკავშირებდნენ კუსაც,²⁵ ბერძნებმა გარდაქმნეს კირჩხიბად, რომელიც ჰერამ ჰერკულესს მიუგზავნა.²⁶

Λέων – ლომი: UR.GU.LA.²⁷ ბაბილონური ტრადიცია უკავშირებდა ნერგალს, ომის ღმერთს, ხოლო ბერძნული – ნემეას ლომს.

Παρθένοσ – ქალწული: AB.SIN ბაბილონში უკავშირებდნენ ნაყოფიერების ღვთაებას, საბერძნეთში კი მის კორელატ დემეტრეს (ან პერსეფონეს).

Ζυγόσ – სასწორი: ZIB.BA.AN – სასწორი: ბაბილონში უკავშირდებოდა მზის ღმერთ შამაშს, რომელიც სამართლიანად განსჯიდა. საბერძნეთში გაიგივდა თემისთან – სამართლიანობის ქალღმერთთან.

Σκορπίος – მორიელი (ღრიანკალი): GIR.TAB მიწისქვეშეთის მცველი გილგამეშის ეპოსიდან; საბერძნეთში: ორიონის დამგესლავი მორიელი.

Τοξότησ – მშვილდოსანი: PA.BIL.SAG (წინაპარი) კენტავრის მსგავსი ფიგურა, სხვადასხვა ცხოველის ჰიბრიდი, რომელიც

²² ამ ზოდიაქოს ალტერნატიული სახელი იყო „ვარსკვლავები“, თუმცა ელინისტური ურუქისთვის ზეციურ ხარად წარმოდგენა უფრო იყო დამახასიათებელი Steele 2018, 102.

²³ „მეტეუბარი“ (ჯუღელი 2024, 207).

²⁴ Rogers 1998, 26.

²⁵ Rogers 1998, 27.

²⁶ White 72-82.

²⁷ ზაფხულის მზებუდობის მარკერი მუმერთათვის (Rogers 1998, 24).

ასოცირდებოდა ომის ღმერთ ნერგალთან. საბერძნეთში მისი იკონოგრაფია გამარტივდა და კენტავრის სახე მიიღო,²⁸ ბერძნულ მითოლოგიაში მას შეესაბამება ბრძენი კენტავრი ქირონი.

Αιγόκερας – თხის რქა:²⁹ SUHUR.MAS (ბაბილ. ვაცთევზა). გამოისახებოდა, როგორც წელსზემოთ თხა, წელსქვემოთ – თევზი, უკავშირდებოდა ღვთაება ეას. თევზის ნაწილი საბერძნეთში შეიცვალა კუდით, რომელიც ხან დახვეული იყო, ხან – გაკვანძული.³⁰ საბერძნეთში იგი უკავშირდებოდა ხან ზევსის მკვებავ თხა ამალთეას, ხანაც პანს, რომელსაც ტიფონისგან თავის დასაღწევად თევზის კუდი გამოება.

Υδροχόος – მერწყული:³¹ GU.LA (დიდი), ჩვეულებრივ იწერებოდა, როგორც GU.³² ეს იყო მამაკაცის ფიგურა, რომელიც ჭურჭლიდან წყალს ორ ნაკადად გადმოღვრიდა. შუმერთა დროიდან ღმერთ ეას პერსონიფიკაცია და ზამთრის მზებულობის მარკერია.³³ გამონატავდა ზამთრის პერიოდში უხვი ნალექის შედეგად მდინარეებში წყლის დონის მატებას, წყალთან კავშირის გამო ნაყოფიერების სიმბოლოდაც მიიჩნეოდა.³⁴ საბერძნეთში ეს თანავარსკვლავედი დაუკავშირეს ზევსის მიერ მოტაცებულ, ღმერთების მერიქიფედ ქცეულ განიმედს.

Ιχθύς – თევზები გვხვდება ორი განსხვავებული სახელწოდებით. მათგან სტანდარტული იყო KUNme – კუდები. ეს იყო თევზისა და მერცხლის კუდები, რომლებიც ერთმანეთს ებმოდა.³⁵ ასოცირდებოდა ანუნიტუსთან. ფრინველი და თევზი საკრალური მნიშვნელობის იყო და ასირიული ქალღმერთის შობას

²⁸ White 155-8.

²⁹ ქართულ ენაში გვხვდება ალტერნატიული სახელწოდება: „თხა“, ჯუღელი 2024, 207.

³⁰ White 2008, 118-21.

³¹ იგივე „წყლის საქანელი“, ჯუღელი 2024, 207.

³² Steele 2018, 103.

³³ Rogers 1998, 25.

³⁴ White 2008, 121-3.

³⁵ Куртик 2002, 76-106.

უკავშირდებოდა.³⁶ საბერძნეთში ეს ხომლი ტიფონისაგან გაქცეულ თევზად გარდაქმნილ ეროსსა და აფროდიტეს დაუკავშირეს.

როგორც ვხედავთ, ბერძნებმა მოახერხეს არა მხოლოდ ზოდიაქოს ნიშანთა სახელების, არამედ მათი სიმბოლიკისა და მითების „გაელინურება“. ყველა ბერძენი ასტროლოგისთვის, განურჩევლად იმისა, სიღერით ზოდიაქოს მისდევდა, თუ ტროპიკულს, ზემოთ აღნიშნული თორმეტი ზოდიაქო და მათი სახელწოდებები სტანდარტად იქცა.

მიუხედავად ამისა, ადრეულ ბერძნულ ზოდიაქოს ერთი თავისებურება ახასიათებდა: ის შეიცავდა ზოდიაქოს 11 ნიშანს, ვინაიდან სასწორი მორიელის გაგრძელებად მიიჩნეოდა: თავდაპირველად მორიელის სხეული ამავე სახელწოდების ზოდიაქოში თავსდებოდა, ხოლო მისი „კლანჭები“ სასწორის ზოდიაქოში გადადიოდა. შუმერებთან ამ ორი ზოდიაქოს დაშორება უფრო ადრე მოხდა, ვიდრე ბერძნებთან. აღნიშნული ზოდიაქოს სახელი zibanitu – ნიშნავს სასწორს ან ბალანსს. ეს აქადური სიტყვაა, ხოლო ბალანსის შუმერული შესატყვისია RIN. ბაბილონელ ასტრონომს, რომელიც აქადურად წერდა, შეეძლო სასწორის თანავარსკვლავედის აღსანიშნავად ორივე ფორმა გამოეყენებინა.³⁷ პინგრი ახსენებს იმ ფაქტს, რომ ბერძნული ჯყცდ არის ბაბილონური zibanitu-ს თარგმანი, რომელიც სავარაუდოდ ჰიპარქოსის პერიოდს უსწრებს წინ.³⁸ ფრანც ბოლი აღნიშნავს, რომ როგორც სახელი იცვლებოდა, იცვლებოდა ამ ზოდიაქოს გამოსახულებაც: „ბრჭყალები“ ნაჩვენებია ათენურ კალენდარში, დანარჩენი გამოხატავს სასწორს.³⁹ მართალია, ბაბილონელები ამ ზოდიაქოს მოიხსენებდნენ „სასწორად“ (Zibanitu) და

³⁶ White 2008, 216-17.

³⁷ Evans, 1998, 12.

³⁸ Pingree 1980, 264.

³⁹ Boll-Gundel 1924, 867.

მას მართლმსაჯულებასა და სამართალს უკავშირებდნენ (ეს თემატიკა მოგვიანებით რომაელებმაც აიტაცეს), დაუკავშირეს სამართალსა და ეკვილიბრიუმს. ამ გადასვლას ხელი შეუწყო ფაქტმაც, რომ შემოდგომის ბუნიობა აღნიშნულ ნიშანში ხდება და ეს დღისა და ღამის ბალანსს გამოხატავს. მიუხედავად იმისა, რომ სასწორი დამოუკიდებელ ზოდიანოდ ჩამოყალიბდა, ასტრონომები მის ძველ სახელწოდებას კვლავაც არ ივიწყებდნენ და ეს ტრადიცია არაბულ სამყაროსაც გადასცეს.⁴⁰ ძველ ბერძენ ასტრონომებთან იგი შესაძლოა ერთგვარ არქაულ პოეტურ ეპითეტად გამოიყენებოდა.⁴¹

საანალიზოდ აღებული სამი ტექსტიდან („ალმაგესტი“, „ოთხწიგნული“, „უძრავ ვარსკვლავთა ფაზები“) გამოვლინდა, რომ ავტორი:

- „ფაზებში“ იყენებს მხოლოდ „χίλι“ სახელწოდებას და არცერთხელ „ζυγό“-ს.⁴²
- „ალმაგესტსა“ და „ოთხწიგნულში“ იყენებს როგორც ერთ, ისე – მეორე დასახელებას.

„ფაზები“ დიდი ოდენობით მოიცავს ტრადიციულ მასალას, რომელიც ვარსკვლავთა ჰელიაკალურ ამოსვლასა და ჩასვლას ამინდის პროგნოზირებასთან აკავშირებს. თუმცა პტოლემიოსი ტრადიციას ბრმად არ მისდევს, იგი აფასებს ძველ მეტეოროლოგიურ კორელაციებს და ცდილობს მათ სისტემატიზებას საკუთარი დაკვირვებებისა და ლოგიკური მსჯელობის საფუძველზე.⁴³ ამასთანავე, პტოლემიოსი ხშირად ინარჩუნებს არქაულ ტერმინოლოგიას, როდესაც წინამორბედთა დაკვირვებებსა და ვარსკვლავურ კატალოგებზე საუბრობს. ამიტომაც, მიუხედა-

⁴⁰ White 2008, 175.

⁴¹ Brennan 2017, 222.

⁴² გასათვალისწინებელია, რომ აღნიშნული ნაწარმოები ძველ ბერძნულად ჩვენამდე ნაკლები ფორმითაა მოღწეული. <http://ptolemaeus.badw.de/work/118>.

⁴³ ib. Riley 1995, 242-245.

ვად იმისა, რომ პტოლემეაიოსი ცნობს სასწორს, როგორც დამოუკიდებელ ზოდიაქოს, იგი მაინც ხარკს უხდის ძველ ტრადიციას და მას მორიელის ნაწილად, კერძოდ მის „კლანჭებად“ მოიხსენიებს. ამასთანავე, საუბარია სასწორზე არა როგორც ტროპიკულ ზოდიაქოზე, არამედ თანავარსკვლავედზე, რომელშიც განლაგებულია „ფაზებში“ ნახსენები ვარსკვლავები. სწორედ ამ თანავარსკვლავედს მოიაზრებდნენ, როგორც მორიელის ხომლის გაგრძელებას.

„ალმაგესტიში“ ვხვდებით აღნიშნული ზოდიაქოს ნომენკლატურის ორმაგ გამოყენებას: „χηλαί“ და „ζυγός“. იკვთება ტენდენცია, რომლის მიხედვითაც სახელწოდებას „ζυγός“ ავტორი იყენებს მაშინ, როდესაც საუბარია სპეციფიკურ მათემატიკურ-ზოდიაქალურ საკითხებზე: როდესაც იგი 12 ზოდიაქოს მათემატიკურ სტრუქტურასა და კოორდინატებზე მსჯელობს, როდესაც პლანეტების მოძრაობასა და ზოდიაქოს ნიშანში მათ მდებარეობას აღწერს. სახელწოდება „χηλαί“, „ფაზების“ მსგავსად, ძირითადად უძრავ ვარსკვლავებზე მსჯელობისას გამოიყენება. უნდა აღინიშნოს, რომ კირჩხიბისა და მორიელის აგებულების გათვალისწინებით, „χηλαί“ შეიძლება ჰქონდეს როგორც კირჩხიბს, ისე – მორიელს. ამიტომ პტოლემეაიოსს დაკონკრეტება უხდება ხოლმე: „კლანჭები“ კირჩხიბისა (Καρκίνου), თუ – მორიელის (Σκορπίου). ამასთან ერთად, ზოდიაქალურ სარტყელში პოზიციის მიხედვით, ხომლი „χηλαί“ იყოფა ორ ნაწილად: სამხრეთის (τῆς νοτίου χηλῆς) და ჩრდილოეთის (τῆς βορείου χηλῆς).⁴⁴

აღნიშნული ტენდენციის მიუხედავად, ტექსტზე დაკვირვებამ აჩვენა, რომ არ არსებობს ზოდიაქოს ამ ორი სახელწოდების გამოყენების მკაცრად შეზღუდული არეალი და პტოლემეაიოსი მათ რიგ შემთხვევაში სინონიმურ დატვირთვასაც სძენს.

⁴⁴ იხ. Ptol. Almag. 7.1

მაგალითად: ერთგან ამბობს, რომ საშუალო მზე (mean sun)⁴⁵ იმყოფება სასწორის წილადში (ὁ δὲ μέσος ἥλιος **Ζυγοῦ** μοίρας (Ptol. Almag. 9.9)), მეორეგან საუბრობს მზის მდგომარეობაზე სასწორის ზოდიაქოში (ὁσας καὶ ὁ ἥλιος τῶν **Χηλῶν** (Ptol. Almag. 4.6)).

აღნიშნულ სახელწოდებებს პტოლემეაიოსი „ოთხნიგნულშიც“ ურთიერთმონაცვლეობით იყენებს. სახელწოდება „χηλαί“ პირველად გვხვდება პირველი წიგნის მეცხრე ნაწილში, რომელშიც უძრავი ვარსკვლავების ძალაზე საუბრობს:

- რომ მორიელის „კლანჭთაგან“ ის [უძრავი ვარსკვლავები], რომლებიც წვეროებშია, ისეთივე ზემოქმედებას ახდენს, როგორსაც ზევსი და ჰერმესი:⁴⁶ Τῶν δὲ Χηλῶν τοῦ Σκορπίου οἱ μὲν ἐν ἄκραις ἀνταῖς ἴσασύτως διατιθέασι τῷ τε τοῦ Διὸς καὶ τῷ τοῦ Ἑρμοῦ (Ptol. Tetr. 1.9).
- აფროდიტეს სამყოფელია სასწორი: Χηλαί 1.18.
- ეგზალტაციასა და დაცემაზე მსჯელობისას: მზის დაცემის ადგილი სასწორშია: ἐν δὲ ταῖς Χηλαῖς 1.20
- ვერძისა და სასწორის ზოდიაქო მამრობითია: Κριοῦ δαδεκατημόριον καὶ ἔτι τὸ τῶν Χηλῶν ἀρρενικά 1.13
- შემოდგომის ბუნობა იწყება სასწორით: καὶ τὸ ἀπὸ τῆς μετοπαριῆς, τὸ τῶν Χηλῶν 1.12

როგორც ვხედავთ, პტოლემეაიოსი „ოთხნიგნულში“ არა მხოლოდ სასწორის თანავარსკვლავედს მოიხსენიებს, როგორც „χηλαί“-ს, არამედ ტროპიკულ ზოდიაქოსაც ყველა თავისი ასტროლოგიური მახასიათებლებით, გამონაკლისი არც ტროპიკული სასწორია, როგორც დედამტოლობის ნიშანი. მსგავს კონ-

⁴⁵ ანტიკურ ხანაში ე.წ. „საშუალო მზე“ იყო იდეალური სხეული, რომელიც მოძრაობდა ზოდიაქოს წრეში საშუალო სიჩქარით. ის ემთხვევა ჭეშმარიტ მზეს აპოგეასა და პერიგეაში Bowen & Rochberg 2020, 645.

⁴⁶ იგულისხმება პლანეტები: იუპიტერი და მერკური.

ტექსტებში იყენებს უშუალოდ სასწორის სახელწოდებასაც: „ჯაყც“:

- იმავე ეგზალტაციასა და დაცემაზე საუბრისას, სადაც მზის დაცემის ნიშნად ახსენებს „χηλαί“-ს , სატურნის ეგზალტაციის ნიშნად ასახელებს „ჯაყც“-ს, რაც სავსებით ერთი და იგივე ნიშანია.
- ტრიგონებზე საუბრისას, როდესაც ჰაერის ნიშანთა ტრიგონს (ტყუპი, სასწორი, მერწყული) ჩამოთვლის: Διδμός και τὰς Χηλαί και τὸν Ὑδροχόον, იმავე თავში იმეორებს ჩამონათვალს: Διδμός και Ζυγοῖ και Ὑδροχόου (Ptol. Tetr. 2.3). ამ შემთხვევაშიც აღნიშნულ ცნებათა უპირობო სინონიმური მნიშვნელობა აშკარაა.

პტოლემეაიოსის მიერ სასწორის ზოდიაქოს ორმაგი სახელდება მიუთითებს იმაზე, რომ პტოლემეაიოსი კარგად იცნობს მის წინმსწრებ ასტრონომიულ და კულტურულ ტრადიციას. პტოლემეაიოსის პერიოდში სასწორის, როგორც დამოუკიდებელი ზოდიაქოს, ჩამოყალიბება ბერძნულ-რომაულ ასტრონომიაში უკვე დასრულებულია. პტოლემეაიოსი აღიარებდა სასწორის ასოციაციას მორიელის „კლანჭებთან“, მაგრამ მას ისე ეპყრობოდა, როგორც დამოუკიდებელ ზოდიაქოს.

სასწორის ზოდიაქოს სახელწოდებათა თარგმნასთან დაკავშირებით „ოთხწიგნულის“ Moerbeke-სეულ ლათინურ თარგმანში სასწორისთვის გამოიყენება როგორც ტრანსლიტერაციის გზით მიღებული Chele, ასევე ლათინური თარგმანი Libra, პარალელურად გვხვდება unguiae scorpionis,⁴⁷ როცა ორიგინალში მორიელის „კლანჭებზეა“ საუბარი. რაც შეეხება ჩვენი ეპოქის ავტორიტეტულ თარგმანებს, როგორც „ალმაგესტის“ ტუმერი-სეული თარგმანი, ისე რობინსის მიერ ნათარგმნი „ოთხწიგნული“ ასახავს განსხვავებას ცნებებს „χηλαί“-ს და „ჯაყც“-ს შო-

⁴⁷ Vuillemin-Diem & Steel 2015, 174.

რის. პირველს თარგმნიან, როგორც „claws“, მეორეს, როგორც „Libra“. თუმცა „claws“ იყენებენ მხოლოდ მაშინ, როცა საუბარი თანავარსკვლავედზეა, ხოლო ზოდიაქოს ნიშნის შემთხვევაში ორივე „ჩღაღა“ და „ჯაჯა“ გადმოაქვთ, როგორც „Libra“. ქართული თარგმანისთვის შერჩეულია ორიგინალ ენასთან მაქსიმალური სიახლოვე და ავტორისთვის დამახასიათებელი ტერმინოლოგიური ნიუანსების შეძლებისდაგვარად შენარჩუნების პრინციპი. ამიტომ ვფიქრობ, „ჩღაღა“ და „ჯაჯა“ ყოველთვის განსხვავებულად ითარგმნოს: „ჯაჯა“ გადმოიცეს სტანდარტული „სასწორის“ სახელწოდებით, ხოლო „ჩღაღა“ (ანატომიური სიზუსტის გათვალისწინებით) ქართულად ითარგმნოს, როგორც „მარწუხები“, ვინაიდან მარწუხი ესაა „კიბოს თათის ბოლო ნაწილი, მარწუხის მსგავსი.“⁴⁸ ზემოთ აღნიშნულიდან გამომდინარე, უმჯობესი იქნება, რომ:

- უპირატესობა მიენიჭოს ორიგინალს და არა გათანამედროვებულ ვერსიას;
- ქართულ ენაში, სადაც ტრადიცია ძლიერია, შესაბამისი სიტყვა იქ შენარჩუნდეს;
- სადაც ავტორს სინონიმები აქვს გამოყენებული რაიმე ნიუანსური სხვაობით, ეს სხვაობა თარგმანშიც შენარჩუნდეს.

⁴⁸ უნივერსალური ენციკლოპედიური ლექსიკონი
<http://www.nplg.gov.ge/gwdict/index.php?a=term&d=14&t=132207>

ბიბლიოგრაფია:

ორბელიანი, სულხან-საბა. 1993. *ლექსიკონი ქართული*. თბილისი.

ხარაძე, ვეგენი. 1971. *ასტრონომიის საფუძვლები*. ტომი 1. თბილისი: უნივერსიტეტის გამომცემლობა.

ჯუღელი ვ. 2024. ვარსკვლავთმრიცხველობა საქართველოში (მოკლე მიმოხილვა). *ლოგოსი, წელიწდული ელინოლოგიასა და ლათინისტიკაში* 10: 177-269.

Barton, T. 2003. *Ancient Astrology*. Routledge.

Beekes, R., 2010. *Etymological dictionary of Greek*. Vol 1. Leiden-Boston: Brill.

Bowen, A. C. and Goldstein, B. R. 1991. "Hipparchus' Treatment of Early Greek Astronomy: The Case of Eudoxus and the Length of Daytime". *Proceedings of the American Philosophical Society* 135: 233-254.

Bowen, A. C., & Rochberg, F. 2020. *Hellenistic Astronomy: The Science in Its Contexts*. BRILL.

Brack-Bernsen, L. 2021. "The Babylonian Dodecatemoria and Calendar Texts: Inverse Schemes for Determining Position and Times for the Schematic Sun and Moon". *Aestimatio* 2(1): 43-64.

Brennan, C. 2017. *Hellenistic Astrology: The Study of Fate and Fortune*. Amor Fati Publications.

Britton, J. P. 2010. "Studies in Babylonian lunar theory: part III. The introduction of the uniform zodiac". *Archive for History of Exact Sciences* 64: 617-663.

Evans, J. 1998. *The History & Practice of Ancient Astronomy*. Oxford/New York: Oxford University Press.

Heiberg, J. L., ed. 1898. *Claudii Ptolemaei: Opera quae exstant omnia*. 1. *Syntaxis mathematica*. Leipzig: Teubner.

Heiberg, J. L., ed. 1907. *Claudii Ptolemaei: Opera quae exstant omnia*. Vol. 2. *Opera astronomica minora*. Leipzig: Teubner.

Juste, David. 'Ptolemy, Phaseis (Greek)' (update: 07.02.2025), Ptolemaeus Arabus et Latinus. Works,

URL = <http://ptolemaeus.badw.de/work/118>

Kurtik G. E., 2018. "Geometry of the Mesopotamian "ecliptic". *Bulgarian Astronomical Journal* 28: 37-41.

Liddell H. G., Scott R. 1889. *An intermediate Greek-English lexicon*. Oxford: Clarendon Press.

Riley, M. T. 1995. "Ptolemy's Use of His Predecessors' Data". *Transactions of the American Philological Association* 125: 221-250.

Manilius. 1980. *Astronomica*. Rev. by David Pingree Phoenix. Vol. 34, no. 3: 263-266.

Montanari, F. 2015. *The Brill Dictionary of Ancient Greek*. Brill.

Petersen, W. 1910. "Greek Diminutives in – ion". *A Study in Semantics*. Weimar.

Ptolemy's "Almagest". 1998. With an English translation by G. J. Toomer. Princeton: Princeton University Press.

Ptolemy. 1940. *Tetrabiblos*. Translated by F. E. Robbins. Cambridge: Harvard University Press.

Rogers, J. H. 1998. "Origins of the ancient constellations: I. The Mesopotamian traditions". *Journal of the British Astronomical Association* 108.

Steele, J. 2017. *Time and Cosmos in Greco-Roman Antiquity*. Alexander Jones ed. Princeton: Princeton University Press.

Steele, J. 2018. "The development of the babylonian zodiac: some preliminary observations". *Zenodo (CERN European Organization for Nuclear Research)*.

Vuillemin-Diem, G., & Steel, C. 2015. „Ptolemy's Tetrabiblos in the translation of William of Moerbeke". In *Claudii Ptolemaei Liber Iudicialium*. Leuven University Press.

Waerden, B. L. 1952. "History of the zodiac". *Archiv für Orientforschung* 16: 216-230.

White, G. 2008. *Babylonian Star-lore: An Illustrated Guide to the Star-lore and Constellations of Ancient Babylonia*. Solaria Publications.

Куртик Г.Е. 2002. “О происхождении названий греческих зодиакальных созвездий”. *Вопросы истории естествознания и техники*. № 1: 76-106.

Gvantsa Popkhadze

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Georgia

The peculiarities of translating zodiac-related terms into Georgian (on the basis of Ptolemy's writings)

Key words: Zodiac, Ecliptic, Constellations, Claudius Ptolemy.

Claudius Ptolemy organized and synthesized prior Greek, Babylonian, and Egyptian concepts into a logical framework, systemizing old astronomical and astrological knowledge. He used mathematical accuracy to develop the geocentric model in *Almagest*, standardizing ideas such as eccentric orbits and epicycles. He categorized celestial influences in *Tetrabiblos* and organized astrology using a rational, almost scientific method. This combination is reflected in his nomenclature — astronomical terms became more precise, while astrological language adopted a structured, philosophical tone, reinforcing astrology as a predictive “science” rather than mere superstition. The translation of Claudius Ptolemy’s astronomical and astrological terminology presents significant challenges due to the complexity and precision of his Greek vocabulary. His works, particularly *Almagest* and *Tetrabiblos*, integrate mathematical, philosophical, and astrological concepts that lack direct modern equivalents. Key difficulties include the technical nature of his geometric models, the nuanced meaning of astrological terms, and the ambiguity of certain Greek words. Additionally, cultural shifts in scientific discourse require

careful balancing between historical accuracy and modern readability. Successful translation needs to maintain Ptolemy's intellectual structure while providing clarity in present-day language. When translating these terms into Georgian, it would be preferable to: 1) Use the original word instead of the modernized one; 2) Keep the corresponding word in the Georgian language, where tradition is strong; 3) Keep the translation accurate when the author uses synonyms with subtle differences.